

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERĐİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 74 Yıl: 2020 & Volume: 13 Issue: 74 Year: 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ARTVİN'DE DOĞAL OLARAK YETİŞEN BAZI TIBBİ- AROMATİK VE EKONOMİK DEĞERE SAHİP ODUNSU BİTKİLERİN PEYZAJ MİMARLIĞINDA KULLANIM ALANLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ EVALUATION OF SOME WOODY MEDICINAL AROMATIC AND ECONOMIC VALUES PLANTS IN LANDSCAPE ARCHITECTURE IN ARTVIN

Hilal SURAT*

Öz

Tıbbi, aromatik ve ekonomik değerleri olan bitkiler baharat, ilaç, meşrubat, parfüm, sabun, şekerleme, kozmetik, diş macunu, çiklet, şıfalı ve dinlendirici çay imalatı, esans, aroma, mobilya yapımı vb. gibi birçok alanda değerlendirilmektedir. Günümüzde bu değerdeki bitkiler peyzaj tasarım alanlarındaki bitkilendirme çalışmaları içerisinde yerini almakta ve oldukça ilgi uyandırmaktadır. Ancak birçok tür çok fazla bilinmemekte ve kullanılmamaktadır. Çalışmada, Artvin ilinde doğal yetişen bazı tıbbi, aromatik ve ekonomik değerleri olan bitkilerin peyzaj mimarlığında kullanım alanları ve peyzaj değerleri belirlenmiştir. Bu kapsamda tıbbi, aromatik ve ekonomik değerleri olan toplam 81 odunsu bitki türünün, peyzaj mimarlığında kullanım alanlarına göre değerlendirilmeleri yapılmış, ve peyzaj tasarımı ile planlama çalışmasında uygun görülen tıbbi ve aromatik bitkiler önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tıbbi Aromatik Bitkiler, Peyzaj Mimarlığı, Peyzaj Değeri, Peyzaj Kullanım Alanları, Artvin.

Abstract

Medicinal plants can be considered in different areas such as spices, medicine industry, beverage, perfume, soap, candy, cosmetic, toothpaste, chewing-gum, tea and essence. Nowadays, medicinal aromatic plants are included at many of thematic parks and they are interested by the humanity. However, most of these plants are not known and not used commonly in planting design. In this study, utilization of some medicinal aromatic plants in landscape architecture growing in Artvin province has been determined. In this context, totally 81 medicinal plants have been evaluated by taking into consideration according to utilization form in landscape architecture. This study aims to put forward these advantages and also present suitable medicinal and aromatic plants for design.

Keywords: Medicinal Aromatic Plants, Landscape Architecture, Landscape Value, Landscape Uses, Artvin.

* Doç. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, ORCID: 0000-0002-2471-8717, hilal881@artvin.edu.tr



GİRİŞ

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de geçmişten günümüze kadar geleneksel kültürel zenginliğimizin bir parçası olan tıbbi, aromatik ve ekonomik değere sahip bitkilerin besin, ısınma, savunma, hissettiği duyguları dışa vurma ve en önemlisi şifa bulma gibi farklı alanlardaki işlevsel kullanımları ile ön plana çıktıkları bilinmektedir (Çelik ve Çelik, 2007; Aslantürk, 2010; Bayram vd., 2010; Faydaoğlu ve Sürücüoğlu, 2011; Arslan, 2014; Pouya ve Demir 2017). Bitkilerin tedavide kullanımları insanlık tarihiyle birlikte başlamıştır. Binlerce yıl önce insan, bitkilerin tedavi edici gücünü tanımış ve sağlıklı yaşayabilmek, hastalıkları önlemek, sağlığı sürdürmek veya hastalıkları iyileştirmek için ondan yararlanmıştır. Belirli ölçüde hazırlanmış bu bitkilerin kök, kök-sap, yumru, gövde veya odunsu yapı, kabuk, yaprak, çiçek, meyve ve tohumları kullanılarak hazırlanan özütlerin beslenme, kozmetik, parfümeri, vücut bakımı, gıda ve katkı maddesi ile ham madde olarak tütsü, dini törenler ve ziraat alanında pestisitlerle mücadele gibi amaçlar için kullanıldıkları bilinmektedir (Faydaoğlu ve Sürücüoğlu, 2011; Erbaş, 2013; Arslan ve ark. 2015; Dönmez vd., 2016; Pouya ve Demir 2017; Temel ve ark. 2018; Kösa ve Güral 2019). Eski yazıt ve belgelerde, 450 kadar hastalığın kaydedildiği ve bu hastalıkların tedavisine ait ilaç karışımlarının anlatıldığı, performans, zindelik amaçlı beslenmede kullanılacak bitkisel ilaç terkipleri bulunduğu, yaralanma, kırık ve burkulmalara ait tedavi yöntemlerinin anlatıldığı feromonlarının yaydıkları hoş kokulardan yararlanma ve ölü mumyalama gibi olaylarda bitkilerden yararlanıldıkları görülmektedir (Faydaoğlu ve Sürücüoğlu, 2013; Aslan ve Karakuş, 2019).

İnsanlar, bitkileri önceleri beslenme, korunma gibi yaşamlarını sürdürme ve temel ihtiyaçlarını gidermek amacıyla kullanmış olsalar da zaman içerisinde görsel ve estetik duygulara hitap etmek amacıyla da yetiştirmeye başlamışlardır (Gülgün vd., 2009). İnsanlar yerleşik hayata geçtikten sonra şifacılık özelliklerini keşfettikleri bitkileri doğadan toplayıp evlerindeki bahçelerinde yetiştirmeye başlamışlardır. Daha sonra "Tıbbi Bitkiler Bahçesi" olarak da adlandırılan bu bahçeler genellikle çimlerden, çiçeklerden ve tıbbi amaçlı bitkilerden oluşturulduğu görülmektedir. Ortaçağ Avrupa'sındaki manastır bahçelerinde ve Orta Çağ'da Müslüman hekim ve eczacılarında bu bitkilerden yararlandıkları görülmektedir. Yetiştirilen bu bitkiler kullanılarak hastalar hem tedavi edilmiş hem de bu bitkilerin renkleri, kokuları, formları gibi özellikleriyle gözlerine hitap etmesi ile moral bulmalarına yardımcı olmuştur (Arslan, 2010; Yücel ve Evren, 2010; Serez, 2011; Dönmez, 2016). Selçuklular ve Osmanlılarda tıp ve halk sağlığı çok önemsenmiş, hastane ve şifahaneler tesis edilmiş, uçucu yağlar, itri bitkiler, aromatik sular şifa amacıyla kullanılmış, farklı macun ve pomatlerden tedavi amacıyla yararlanılmıştır (Aslan ve Karakuş, 2019).

İnsanoğlu yüzyıllardır edindikleri deneyimler neticesinde kazanılmış öğrenme ve tecrübe ile sonra bu yararlanma sürecini geliştirip tıbbi bitkilerin kullanımını günümüze değin sürdürmüşlerdir. Bu süreç her ne kadar şehirleşmeyle paralel olarak kaybolma tehlikesi ile karşı karşıya kalmasına rağmen (Bayramoğlu vd., 2009; Yıldız vd., 2010; Faydaoğlu ve Sürücüoğlu, 2013; Aslan ve Karakuş, 2019) tıp biliminin gelişmesiyle birlikte, şifa bulma amacı ile kullanılan tıbbi ve aromatik bitkilerin önemi de giderek artmış ve çeşitli meslek dallarını ilgilendiren büyük bir pazar haline gelmiştir (Arslan ve Ekren, 2018; Kösa ve Güral 2019).

1990'lı yıllara kadar ekonomik, sosyal değişiklikler ve endüstriyel ilerlemelerle modernleşen dünya da sentetik kimyasal ilaçların elde edilmesi sonucu tedavilerde bitki ekstraktları kullanımı azalmaya başladığı, 1990'lı yılların sonu ve 2000'li yılların başında küreselleşme ve genetik çeşitliliğin korunmasına yönelik endişelerin artmasıyla tıbbi ve aromatik bitkiler üzerinde yeni çalışmaların yapılmaya başlandığı, tıbbi bitkilerin yetiştirildiği ve çok sayıda yeni tıbbi bitki türünün kültüre alındığı, üretildiği ve marketlerde satışa sunulduğu bilinmektedir (Craker ve ark. 2003; Khan ve ark. 2005; Bayram ve ark. 2010; Kösa ve Güral 2019).

Tıbbi ve aromatik bitkilerin bir diğer önemli kullanım alanı ise süs bitkileri sektörüdür. Geçmişten günümüze tıbbi aromatik bitkiler aynı zamanda süs bitkisi olarak da geleneksel ev bahçelerinden temalı park ve bahçelere kadar geniş bir alanda farklı ölçeklerde kullanım olanakları bulmaya başlamıştır (Dönmez ve ark. 2016; Pouya ve Demir, 2017; Kösa ve Güral 2019). Peyzaj tasarım çalışmalarında bitkilendirme tasarımı, önemli bir yer tutmakta hatta bazı tema parklarında ana unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Tasarımlarda, bir temaya ait olsa dahi bitki tercihi yapılırken ekolojik istekleri ve fonksiyonel kullanımları kadar sergiledikleri estetik görünüşleri de göz önünde bulundurulmak gerekmektedir. Bitkilerin yapraklarının, çiçeklerinin, meyvelerinin, dallarının ve kabuklarının rengi, şekli ve dizilişi tasarımlarda kullanım alanlarını belirlemekte ve etkili kompozisyonların oluşturulabilmesini sağlamaktadır. Peyzaj çeşitliliğini arttıran tıbbi ve aromatik bitkiler (Karagöz vd., 2010) bitkilendirme çalışmalarında renk, form, boyut, uyumluluk ve dayanıklılık açısından yaygın olarak kullanılabilir bir potansiyele sahiptirler



(Baydar ve Telci, 2015). Bitkisel tasarımda tıbbi ve aromatik bitkiler başta estetik ve fonksiyonel yararlar sağlamaları amacıyla koleksiyon bahçeleri, şifa terapi bahçeleri, botanik bahçeleri, kaya bahçeleri, çatı ve teras bahçeleri, kuru taş duvarlar, parterler, saksılar, eğimli alanlar ve yollarda kullanılmaktadırlar (Arslan ve ark. 2018; Kösa ve Güral 2019). Tıbbi ve aromatik bitkilerle oluşturulan bahçelerin tasarım kriterlerini etkileyen özellikler farklılık gösterse de estetik ve işlevsellik açısından çok önemli fonksiyonlara sahip olmaktadır. Bu bahçelerde kullanılan tıbbi ve aromatik bitkilerin sahip oldukları renk, form, doku ve ölçü özellikleri peyzaj tasarımlarında farklı bitkisel kompozisyonlarda kullanılmakta, yapılan çeşitli aktiviteler ile bahçeyi kullananların duyularını harekete geçirmekte, ekili ürünlerin toplanması ve tadı da tat duygusunu teşvik etmekte, tanıtımları yapılarak türler hakkında detaylı bilgi öğrenmek ve türleri keşfetmek için önemli bir fırsat sunmakta, değişik amaçlı bilimsel araştırmalar için laboratuvar niteliği taşımaktadırlar (Önder ve Konaklı, 2011; Kösa ve Güral 2019).

Bitkiden beklenen işlevin gerçekleşmesi için bitkide birtakım özelliklerin olması gerekir Tıbbi, aromatik ve ekonomik değere sahip bitkilerin peyzaj mimarlığı çalışmalarında kullanımlarına yönelik seçimleri yapılırken doğal olarak yetişebilen, ekolojik çevre ile uyumluluk gösteren, çiçek, koku, meyve, yaprak yapısının ve bitki formunun görsel açıdan çeşitlilik sunabilen, sakinleştirici ve cezp edici özellikler olan, görsel açıdan bağlantı sağlayarak kişinin ruhsal sağlığı üzerinde etki yaratabilecek fiziksel, zihinsel ve psikolojik uyarıcı niteliğinde, insan-çevre-nesne arasındaki tasarım uyumunu destekleyen ve mekânsal algıyı arttıran renk etkisine sahip, farklı mevsimlerde farklı mekansal etkiler yaratabilen fitokimyasal özelliklerine dikkat edilmesi gereklidir. Özellikle tanen ve reçine gibi maddeler salgılayan bitkilerin kullanıldıkları alanların kullanım amaçları ve kullanıcı yaş grubu göz önünde tutulmalı gerekirse uyarıcı nitelik taşıyan bilgilendirme levhalarına yer verilmeli (Aksu, 2012; Duman ve Koçak, 2013; Kafi vd. 2015; Bayramoğlu, 2016; Pouya vd, 2016; Pouya ve Taheri, 2017).

Tıbbi ve aromatik bitkilerin uzun yıllardır yetiştirilmesi ve kullanılmasına rağmen bitkilerle ilgili çalışan meslek disiplinlerinden birisi olan peyzaj mimarları tarafından bu bitkileri yeterince tanınmaması, bu türler hakkında yeterli bilgilendirmeye sahip olmamaları ve aynı zamanda peyzaj mimarlığı açısından önemlerinin yeterince ortaya konmaması bu çalışmanın çıkış noktasıdır. Yapılan çalışmada Artvin’de doğal olarak yetişen ve tıbbi, aromatik ve ekonomik değere sahip bitkilerin peyzaj tasarımlarındaki kullanım alanlarını ortaya koymak ve Artvin yöresindeki bu bitkiler hakkında genel bir bilgi sağlaması ve bu konu kapsamında yapılacak diğer çalışmalar için örnek olması hedeflenmektedir.

1. Araştırmanın Materyal ve Yöntemi

Çalışma, yapılan literatür araştırması sonucunda, Artvin iklim koşullarına uygun doğal yayılış gösteren veya bitkisel tasarımlarda ve halk arasında tıbbi, aromatik ve ekonomik değerleri ile kullanılan 81 odunsu bitki türünü kapsamaktadır. Çalışmada, Artvin’ de doğal yayılış gösteren ve tıbbi, aromatik, ekonomik özellik gösteren bitkilerin peyzaj mimarlığı çalışmalarında kullanım alanlarının değerlendirilmesi yapılmıştır. Bitki türlerinin değerlendirilmesinde; tıbbi-ekonomik amaçlı kullanılan kısmı, peyzaj değeri, peyzajda kullanım alanı/alanları gibi özellikler belirlenmiştir. Peyzaj planlama ve tasarım çalışmalarında amaca uygun bitkilerin seçiminde; çiçek özellikleri (çiçek açma zamanı, süresi, rengi ve kalitesi gibi), form ve doku bakımından etkili olma gibi estetik ve fonksiyonel özellikleri göz önünde bulundurularak, peyzaj düzenleme çalışmalarında kullanılacak bitkiler tespit edilmiş ve kullanımlarına ilişkin öneriler getirilmiştir.

İnsanlığın beslenmesini sağlayan tahılların dünyaya yayılış yeri olan Anadolu; aynı zamanda tıbbi ve aromatik bitkilerin varlığı konusunda çok önemli bir potansiyele sahiptir. (Arslan ve Peng, 2013). Türkiye zengin florasıyla çok sayıda tıbbi ve aromatik bitkiyi bünyesinde barındırmaktadır. Ülkemiz 9996 bitki türü ile (11.707 takson) Dünyada en zengin 22. ülke iken, Avrupa’da 1. sırada yer almaktadır. Ülkemiz aynı zamanda 3649’u endemik bitki türü ile birçok Avrupa ülkesinden daha zengin bir konumdadır (Avcı, 2005; Eminağaoğlu vd., 2015). Türkiye bitki genetik kaynakları yönünden zenginliğinin nedeni biyoçeşitlilik ve orjin merkezlerinden olan Akdeniz ve Yakın Doğu merkezlerinin ve üç fitocoğrafik bölgenin kesiştiği bölgede bulunması, iklim çeşitliliği, 0-5000 m. arasında rakım farklılıkları, farklı ana kayaç tiplerini içermesi, pek çok cins ve seksiyonun orijin ve farklılaşım merkezi olmasından kaynaklanmaktadır (Arslan ve Peng, 2013; Dönmez vd., 2016).

Türkiye’nin kuzey doğusunda yer alan Artvin’de, farklı yaşam ortamlarına sahip olması, 0-4000 m arasında yükselti farklarının olması, 3 farklı iklimin etkisinde olması, sahip olduğu jeolojik, jeomorfolojik ve hidrolojik kaynakları nedeniyle çok farklı bitki türü yetişmektedir. Doğal bitki taksonu sayısı ile Türkiye’nin en zengin ili olan Artvin’de 137 familya ve 761 cinsine ait 2727 doğal bitki taksonu bulunmaktadır. Bunlardan 198’i endemik, 302’si endemik olmayan nadir olmak üzere toplam 500 adet bitki risk altındadır. Artvin’de



pseudomaki, dere, orman, alpin ve subalpin vejetasyonu gibi farklı yükseltilerde farklı vejetasyon tipleri yayılış göstermektedir (Eminağaoğlu vd., 2015).

2. Bulgular

Araştırma alanında daha önce yapılmış floristik çalışmalar (Eminağaoğlu vd., 2015) ile belirlenmiş olan toplam 423 bitki türü içerisinde tıbbi, aromatik ve ekonomik özellik gösteren toplam 81 odunsu bitki türü literatürlere dayanarak tespit edilmiştir. Bu bitki taksonlarının formları, kullanım amaçları, tıbbi-ekonomik amaçlı kullanılan kısmı, peyzaj değeri, peyzajda kullanım alanı/alanları da tabloda belirtilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Artvin’de Doğal Olarak Yetişen Tıbbi-Aromatik-Ekonomik Değerleri Olan Bitki Türleri ve Peyzaj Kullanım Alanları

Familyası	Bitki ismi	Türkçe Adı/Yerel Adı/Adları	Bitki Formu	Tıbbi-Aromatik-Ekonomik Amaçlar İçin Kullanılan Kısmı	Peyzaj Değeri	Peyzaj Kullanım Alanları
Pinaceae	Abies nordmanniana (Stev.) Spach subsp. Nordmanniana	Doğu Karadeniz Göknarı	Piramidal Ve Sütun	Reçine, Tomurcuk, Gövde (Odun) Ve Yaprakları	Formu	Kentsel Tasarım Alanlarında
Aceraceae	Acer campestre	Ova Akçaağacı	Yuvarlak Formlu Ağaç	Gövde (Odun)	Gövde Kabuğu	Kentsel Tasarım Alanlarında, Çit Bitkisi, Yol (Alle) Ağacı, Rüzgar Perdesi, Toz ve Gürültü Perdesi
Aceraceae	Acer platanoides L.	Sivri Akçaağaç /Çınar Yapraklı Akçaağaç	Yuvarlak Formlu Ağaç	Gövde (Odun)	Sonbahar Renklenmesi	Kentsel Tasarım Alanlarında, Yol (Alle) Ağacı, Rüzgar Perdesi
Aceraceae	Acer tataricum L.	Tatar Akçaağacı/ Keleve	Yayvan Formlu Ağaççık	Dal-Sürgünleri	Tohumu, Formu, Sonbahar Renklenmesi	Kentsel Tasarım Alanlarında
Betulaceae	Alnus glutinosa (L.) Gaertner barbata (C.A. Meyer) yalt	Adi Kızılağaç/ Sakallı Kızılağaç	Gençken Sütun/Yaşlanınca Yuvarlak Formlu	Gövde, Yaprak Ve Dal Kabukları,	Sonbahar Renklenmesi	Sorunlu Alanların Onarımı
Ericaceae	Arbutus andrachne L.	Sandal Ağacı	Dağınk Formlu Ağaççık	Meyve, Gövde (Odun) Ve Yaprakları	Gövde Kabuk Rengi, Meyve	Kentsel Tasarım Alanlarında, Yol (Alle) Ağacı, Çit Bitkisi
Berberidaceae	Berberis vulgaris L.	Dağ Kadımtuzluğu/Sarıçalı	Dağınk Formlu Çalı	Meyvesi, Gövde Kabuğu, Kökü	Yaprağı,	Kentsel Tasarım Alanlarında, Teras Ve Çatı Bahçeleri, Kaya Bahçelerinde, orta refüj düzenlemelerinde, Kurakçıl peyzaj düzenlemeleri
Betulaceae	Betula pendula Roth	Akhuşagacı	Sarkık Formlu	Yaprak Ve Gövde (Odun)	Formu, Gövde Kabuk Rengi	Kentsel Tasarım Alanlarında, Yol (Alle) Ağacı
Buxaceae	Buxus sempervirens	Şimşir, Cımsır, Şümşür	Yuvarlak Formlu Çalı	Gövde (Odun)	Formu, Yaprığı	Kentsel Tasarım Alanlarında, Çit Bitkisi
Theaceae	Camellia sinensis	Çay	Yastık-Yatık Formlu	Yaprakları	Formu	Kentsel Tasarım Alanlarında,
Betulaceae	Carpinus orientalis Mill. Subsp. Orientalis	İstiriç	Dağınk Formlu Ağaç	Gövde (Odun)	Formu	Kentsel Tasarım Alanlarında,
Fagaceae	Castanea sativa	Kestane	Yuvarlak Formlu Ağaç	Yaprak, Kabuk, Dal-Sürgün Ve Meyveleri	Meyvesi, Formu	Rüzgar Perdesi, Kentsel Tasarım Alanlarında
Rosaceae	Cerasus avium	Kiraz	Dağınk Formlu Ağaç	Meyve, Meyve Sapı, Kabuk, Yaprak, Çiçekleri	Çiçeği, Meyvesi	Kentsel Tasarım Alanlarında,
Ranunculaceae	Clematis vitalba	Adifilbahr/ Akasma (Adi)/Duman Asması	Sarıncı Formlu Çalı	Yaprak, Çiçek Ve Taze Sürgünleri	Çiçeği	Kentsel Tasarım Alanlarında, Düşey Yüzey Bitkilendirmelerinde
Verbenaceae	Clerodendrum bungei	Pembe Çiçekli Kismetağacı	Yuvarlak Formlu Çalı	Kök Ve Yaprakları	Çiçeği, Meyvesi, Yaprakları	Kentsel Tasarım Alanlarında,
Cornaceae	Cornus mas L.	Kızılçık	Dağınk Formlu Çalı	Meyve, Kabuk, Tohum Gövde (Odun), Sürgünleri	Çiçeği, Meyvesi,	Kentsel Tasarım Alanlarında, Çit Bitkisi
Cornaceae	Cornus sanguinea L.	Yabani Kızılçık	Dağınk Formlu Çalı	Meyve Ve Tohum	Çiçeği, Sonbahar Renklenmesi	Kentsel Tasarım Alanlarında, Çit Bitkisi
Corylaceae	Corylus avellana L.	Fındık	Dağınk Formlu Ağaç	Kabuk, Yaprak Ve Meyveleri	Çiçeği, Meyvesi	Kentsel Tasarım Alanlarında, Çit Bitkisi
Anacardiaceae	Cotinus coggygria Scop	Duman Ağacı	Yuvarlak - Dağınk Formlu Çalı	Yaprak Ve Sürgünleri	Çiçeği, Yaprak	Kentsel Tasarım Alanlarında, Yol Kenarı Plantasyonlarında, Sorunlu Alanların Onarımı, Çit Bitkisi, Kaya Bahçelerinde,
Rosaceae	Crataegus monogyna	Kalpgülü/ Alıç	Dağınk Formlu Ağaç	Yaprak, Çiçek, Meyve Ve Kabukları	Çiçeği, Meyvesi	Kentsel Tasarım Alanlarında, Çit Bitkisi, Rehabilitasyon Çalışmalarında, Kaya Bahçelerinde,
Rosaceae	Crataegus pentagyna Waldst. & Kit. Ex Willd.	Alıç	Dağınk Formlu Ağaç	Yaprak Ve Çiçekleri	Çiçeği, Meyvesi	Kentsel Tasarım Alanlarında, Çit Bitkisi, Rehabilitasyon Çalışmalarında, Kaya Bahçelerinde,
Rosaceae	Crataegus azarolus L. Var. Pontica (K. Koch)	Alıç/Müzmüldek	Dağınk Formlu Ağaç	Meyve	Çiçeği, Meyvesi	Kentsel Tasarım Alanlarında, Çit Bitkisi, Rehabilitasyon Çalışmalarında
Rosaceae	Cydonia oblonga Mill.	Ayva	Dağınk Formlu Ağaç	Yaprak/Meyve Kabuğu	Meyve, Form, Çiçeği	Kentsel Tasarım Alanlarında



Thymelaeaceae	Daphne oleoides Schreber	Yabani Defne /Gövcük	Yayılcı Çalı	Kök, Kabuk Ve Yaprakları	Çiçeği, Meyvesi	Kentsel Tasarım Alanlarında
Ebenaceae	Diospyros kaki L.	Trabzon Hurması/	Dağınık Formlu Ağaç	Meyve	Meyvesi	Kentsel Tasarım Alanlarında
Ebenaceae	Diospyros lotus L.	Hırnık /Kara Hurma	Dağınık Formlu Ağaç	Meyve	Meyvesi	Kentsel Tasarım Alanlarında
Ericaceae	Erica spp.	Ağaçfundası	Dağınık Formlu Çalı	Gövde (Odun), Dal-Sürgün, Yaprakları	Çiçeği	Bordür Bitkisi, Çit Bitkisi
Fagaceae	Fagus orientalis	Doğu Kayını	Yayvan-Yuvarlak Formlu Ağaç	Odun, Kabuk, Meyveleri	Formu, Sonbahar Renklenmesi	Kentsel Tasarım Alanlarında, Yol (Alle) Ağacı
Moraceae	Ficus carica L. Subsp. Carica	İncir	Yuvarlak Formlu Ağaç	Yaprak, Meyveleri	Kaligrafik Yapısı	Kentsel Tasarım Alanlarında, orta refüj düzenlemelerinde
Rhamnaceae	Frangula dodonei Ard.	Barut Ağacı	Dağınık Formlu Çalı-Ağaççık	Kabuk/Meyve/ Gövde (Odun)	Formu, Meyvesi	Çit Bitkisi
Araliaceae	Hedera colchica C.Koch	Kafkas Duvar sarmaşığı	Sürünücü-Turmanıcı	Tümü	Formu	Kentsel Tasarım Alanlarında, Düşey Yüzye Bitkilendirmelerinde
Araliaceae	Hedera helix L.	Kafkas Duvar sarmaşığı	Sürünücü-Turmanıcı	Tümü	Formu	Kentsel Tasarım Alanlarında, Düşey Yüzye Bitkilendirmelerinde, Kurakçıl peyzaj düzenlemeleri
Oleaceae	Jasminum Fruticans L.	Boruk	Dikine Gelişen Dağınık Formlu Çalı	Çiçekli Dalları	Çiçeği	Kentsel Tasarım Alanlarında, Düşey Yüzye Bitkilendirmelerinde, Kaya Bahçelerinde,
Juglandaceae	Juglans regia L.	Ceviz	Yuvarlak Formlu Ağaç	Tohum, Meyve, Erkek Çiçeği	Formu	Kentsel Tasarım Alanlarında,
Cupressaceae	Juniperus communis L.	Kuvvet Ardıcı	Piramidal Ve Sütun	Kozalak, Odun, Yaprakları	Formu	Erozyon Kontrol Çalışmalarında, Kentsel Tasarım Alanlarında, Kaya Bahçeleri, Yol Ağaçlandırmasında, Kurakçıl peyzaj düzenlemeleri
Cupressaceae	Juniperus foetidissima Willd.	Kara Ardiç, Kokar Ardiç, Yağ Ardiç	Piramit Formlu	Yaprak, Kozalak, Kabuk, Gövde, Dal Ve Kök Odunu	Formu	Erozyon Kontrol Çalışmalarında, Sorunlu alanların onarılmasında, Kurakçıl peyzaj düzenlemeleri
Cupressaceae	Juniperus oxycedrus L.	Katran Ardiç	Dağınık Formlu Sürünücü Çalı	Kozalak	Formu	Rüzgâr Perdesi, Kentsel Tasarım Alanlarında, Kurakçıl peyzaj düzenlemeleri
Lauraceae	Laurus nobilis L.	Defne	Yuvarlak Formlu Ağaç	Yaprak, Meyvesi	Yaprağı	Kentsel Tasarım Alanlarında
Rosaceae	Laurocerasus officinalis M.Roem.	Karayemiş /Taflan	Dağınık Formlu Ağaç	Meyvesi	Yaprağı	Kentsel Tasarım Alanlarında, Kurakçıl peyzaj düzenlemeleri
Rosaceae	Malus spp.	Elma	Yuvarlak Formlu	Meyvesi, Çiçeği	Meyvesi, Formu	Kentsel Tasarım Alanlarında
Rosaceae	Mespilus germanica L.	Muşmula, Beşbıyık	Yuvarlak Formlu Ağaççık	Meyve, Yaprak, Tohum	Çiçeği- Meyvesi-Formu	Kentsel Tasarım Alanlarında
Moraceae	Morus alba L.	Dut	Yuvarlak, V Şeklinde, Dağınık Formlu Ağaç	Meyve Ve Yaprak	Meyvesi, Formu	Kentsel Tasarım Alanlarında, Kurakçıl peyzaj düzenlemeleri
Moraceae	Morus nigra L.	Kara Dut	Dağınık Formlu Ağaç	Meyve Ve Yaprak	Meyvesi, Formu	Kentsel Tasarım Alanlarında, Kurakçıl peyzaj düzenlemeleri
Moraceae	Morus rubra L.	Kara Dut	Dağınık Formlu, Yuvarlak Tepeli Ağaç	Meyve Ve Yaprak	Meyvesi, Formu	Kentsel Tasarım Alanlarında
Oleaceae	Olea europaea L.	Zeytin	Dağınık Formlu, Yuvarlak Tepeli Ağaç	Meyve Ve Yaprak	Meyve, Yaprak, Kaligrafik Yapısı	Kentsel Tasarım Alanlarında, Kurakçıl peyzaj düzenlemeleri
Oleaceae	Osmanthus decorus (VU)	Poci/ Şekem	Yuvarlak Formlu Bir Çalı	Meyve Ve Yaprak	Çiçeği, Meyvesi, Yaprakları, Formu	Canlı Çit Olarak, Kentsel Tasarım Alanlarında
Rhamnaceae	Paliurus spinachristi Mill.	Karaçalı/ Kara Diken Çalıdiken, Sincandikeni, Karadiken, İsadikeni	Simpodial Büyüme Yapan, Dağınık Tepeli	Meyve Kanatları/ Tohum/ Taze Sürgün	Meyve Kanatları	Canlı Çit Olarak, Kentsel Tasarım Alanlarında, Dere Islahında, Erozyon Kontrol Çalışmalarında, orta refüj düzenlemelerinde
Pinaceae	Picea orientalis (L.) Peterm	Doğu Ladini/Kökнар, Gökнар	Piramidal Ve Sütun	Sakız, Reçine, Tomurcuk, Odun, Yaprak	Formu	Kentsel Tasarım Alanlarında, Köti Görüntü Engelleme, Ses ve Rüzgâr Önleme Amaçlı Bitki Perdesi Oluşturma
Pinaceae	Pinus pinea	Fıstık Çamu	Piramidal Ve Sütun	Tohumları	Formu, Gövdesi	Alle Ağacı, Kentsel Tasarım Alanlarında
Pinaceae	Pinus sylvestris L.	Sarıçam	Piramidal Ve Sütun	Kozalak/Reçine, Yaprak, Tomurcuk, Odun, Kabuk	Formu	Kentsel Tasarım Alanlarında
Platanaceae	Platanus orientalis L.	Çınar	Gençken Piramidal, Yaşlandığı Zaman İse Yuvarlak Bir Form	Yaprak	Sonbahar Renklenmesi, Formu	Kentsel Tasarım Alanlarında, Yol (Alle) Ağacı, Toz ve Gürültü Perdesi
Salicaceae	Populus tremula	Kavak (Titrek)	Dikine Gelişen Ağaç	Yaprak Tomurcuğı, Kabuk	Sonbahar Renklenmesi,	Sorunlu Alanların Onarımı, Yol Kenarı Plantasyonlarında, Köti Görüntü Engelleme, Ses ve Rüzgâr Önleme Amaçlı Bitki Perdesi Oluşturma
Rosaceae	Prunus spinosa L.	Çakal Eriğı	Yayvan, Sarkık Formlu Ağaç	Meyvesi	Meyvesi, Çiçeği, Sonbahar Renklenmesi, Kaligrafik Yapısı	Köti Görüntü Engelleme, Ses ve Rüzgâr Önleme Amaçlı Bitki Perdesi Oluşturma, Yol Kenarı Plantasyonlarında, Kentsel Tasarım Alanlarında



Rosaceae	<i>Punica granatum</i>	Nar	Yuvarlak, Sarkık, V Şeklinde, Dağınık Formlu	Kök, Gövde Ve Dal Kabukları, Meyvesi Ve Meyve Kabuğu	Meyvesi, Sonbahar Renklenmesi	Sorunlu Alanların Onarımı, Yol Kenarı Plantasyonlarında, Köti Görüntü Engelleme, Ses ve Rüzgâr Önleme Amaçlı Bitki Perdesi Oluşturma, Kentsel Tasarım Alanlarında
Rosaceae	<i>Pyracantha coccinea</i> Roem.	Ateş Dikeni, Kuşalıcı, Tavşanelması	Dağınık Formlu Çalı	Meyve	Formu, Meyvesi	Yol Kenarlarında, Orta Refüjlerde, Canlı Çit Olarak, Kentsel Tasarım Alanlarında, Su Kıyası Düzenlemelerinde, kaya bahçelerinde, Kurakçıl peyzaj düzenlemeleri
Rosaceae	<i>Pyrus communis</i> L. Subsp. <i>Caucasica</i> (Fed.) Browicz.	Kaf Armutu	Yuvarlak Formlu Ağaç	Meyvesi	Meyvesi	Erozyon Kontrol Çalışmalarında, Kentsel Tasarım Alanlarında, Kurakçıl peyzaj düzenlemeleri
Rosaceae	<i>Pyrus elaeagnifolia</i>	Ahlat	Yuvarlak Formlu Ağaç	Meyveleri Ve Filizi	Meyve	Teras Ve Çatı Bahçeleri İle Erozyon Kontrol Çalışmalarında
Fagaceae	<i>Quercus pontica</i>	Meşe/Ermeni Meşesi	Yuvarlak Formlu Ağaç	Meyveleri, Gövdesi	Sonbahar Renklenmesi, Formu	Erozyon Kontrol Çalışmalarında, Kentsel Tasarım Alanlarında
Rhamnaceae	<i>Rhamnus cathartica</i>	Geyikdikeniağacı Adicehri/ Akdiken	Dağınık Formlu Çalı	Meyve Ve Yaprakları	Meyve Özelliği	Kentsel Tasarım Alanlarında
Ericaceae	<i>Rhododendron caucasicum</i> Pall	Ağugülü/ Orman Gülü Yel, Yeli, Kumar	Dağınık Formlu Çalı	Yaprakları-Çiçeği-Dalları	Çiçeği, Yaprak	Canlı Çit, Şev Bitkisi, Yol Kenarı Plantasyonlarında
Ericaceae	<i>Rhododendron luteum</i> sweet	Ağugülü/ Orman Gülü Yel, Yeli, Kumar	Dağınık Formlu Çalı	Yaprakları-Çiçeği-Dalları	Çiçeği, Yaprak	Canlı Çit, Şev Bitkisi, Yol Kenarı Plantasyonlarında
Ericaceae	<i>Rhododendron ponticum</i>	Ağugülü/ Yel, Yeli, Kumar /Orman Gülü	Dağınık Formlu Çalı	Yaprakları-Çiçeği-Dalları	Çiçeği, Yaprak	Canlı Çit, Şev Bitkisi, Yol Kenarı Plantasyonlarında
Grossulariaceae	<i>Ribes orientale</i> Desf.	Frenk Üzümü	Dikenli; Yuvarlak, Sarkık, Dağınık Çalı	Meyve	Meyve, Formu	Çit Bitkisi Ve Yer Örtücü, Kurakçıl peyzaj düzenlemeleri
Fabaceae	<i>Robina pseudacacia</i>	Beyaz Çiçekli Yalancı Akasya	Dağınık Formlu Ağaç	Yaprak, Kabuk, Çiçek, Tohum	Çiçeği	Yol (Alle) Ağacı, Bitkisi, Erozyon Kontrol Çalışmalarında, Sorunlu Alanların Onarımı
Rosaceae	<i>Rosa canina</i> L.	Kuşburnu/ Yaban Gülü	Dağınık Formlu Çalı	Yaprak, Meyve, Çiçek	Çiçek Meyve	Kentsel Tasarım Alanlarında, Teras ve Çatı Bahçelerinde, Yol Kenarlarında, Orta Refüjlerde Ve Erozyon Kontrol Çalışmalarında
Rosaceae	<i>Rubus canescens</i> Dc. Var. <i>Glabratus</i> (Godron) P.H.Davis & Meikle	Böğürtlen, Margvala	Sarmaşık Çalı Formunda; Tirmanıcı	Meyve, Yaprak, Çiçek, Kök	Meyveleri	Çit Bitkisi, Sorunlu Alanların Onarımı
Rosaceae	<i>Rubus idaeus</i> L.	Ağaç Çileği / Ahududu	Dikenli; Yuvarlak, Sarkık, Dağınık Çalı Formunda	Meyvesi, Yaprakları, Kökü	Meyve Özelliği	Kentsel Tasarım Alanlarında Çit Bitkisi ve Yerörtücü Olarak, Çatı Ve Teras Bahçelerinde
Anacardiaceae	<i>Rhus coriaria</i> L.	Derici Sumağı	Dağınık Formlu Çalı	Meyve Ve Tohumu	Meyve- Sonbahar Renklenmesi	Kentsel Tasarım Alanlarında, Şev Stabilizasyonunda
Salicaceae	<i>Salix alba</i> L.	Ak Söğüt	Sarkık Formlu	Dal Kabukları	Sürgünleri-Formu	Kentsel Tasarım Alanlarında
Adoxaceae	<i>Sambucus nigra</i>	Otsu Mürver/Kara Mürver/ Anczli	Dağınık Formlu Çalı	Meyve	Çiçeği, Meyvesi, Formu	Erozyon Kontrol Çalışmalarında, Sorunlu Alanların Onarımı, Kurakçıl peyzaj düzenlemeleri
Rosaceae	<i>Sorbus aucuparia</i> L.	Laşut /Kuş Üvezi	Dağınık Formlu Ağaç	Meyveleri Ve Yaprakları, Kabukları	Meyveleri Ve Sonbahar Yaprak Renklenmesi	Kentsel Tasarım Alanlarında, Yol (Alle) Ağacı
Rosaceae	<i>Sorbus torminalis</i> (L.) Crantz. Var. <i>Torminalis</i>	Akçaağaç Yapraklı Üvez	Yuvarlak Formlu Ağaç	Meyve Gövde (Odun)	Meyveleri Ve Sonbahar Yaprak Renklenmesi	Kentsel Tasarım Alanlarında, Yol (Alle) Ağacı
Taxaceae	<i>Taxus baccata</i>	Adi Porsuk	Piramit/Sütun Formlu	Yaprak, Kabuk, Gövde Ve Dalları	Form-Meyve	Çit Bitkisi, Kaya Bahçesi Oluşturmada, Kentsel Tasarım Alanlarında, Kurakçıl peyzaj düzenlemeleri
Malvaceae	<i>Tilia rubra</i> Dc. Subsp. <i>Caucasica</i> (Rupr.) V. Eng.	Ihlamur	Yuvarlak Formlu Ağaç	Çiçek, Yaprakları	Formu, Çiçeği	Kentsel Tasarım Alanlarında
Ulmaceae	<i>Ulmus glabra</i>	Dağ Karaağacı	Geniş Tepe Tacı İle Sarkık Formlu	Gövde (Odun) Kabukları	Sonbahar Yaprak Renklenmesi	Su Alanlarının Kenarlarında, Kentsel Tasarım Alanlarında
Ericaceae	<i>Vaccinium myrtillus</i> L.	Ayüzümü/Likapa/Mavi Yemiş / Çoban Üzümü	Dağınık Formlu Çalı	Meyve Ve Yaprığı	Meyvesi Ve Sonbahar Yaprak Renklenmesi	Kentsel Tasarım Alanlarında
Caprifoliaceae	<i>Viburnum lantana</i>	Tüylü Kartopu/ Gilaburu / Dağ Elması, Germişek	Dağınık Formlu Çalı	Kurutulmuş Meyve, Tohumları, Gövde Kabukları, Yaprakları	Çiçeği-Meyvesi	Kentsel Tasarım Alanlarında, Su Alanlarının ve Kıyılarının Bitkilendirilmesinde, Çit Bitkisi,
Caprifoliaceae	<i>Viburnum opulus</i>	Adi Kartopu	Dağınık Formlu Çalı	Yaprak, Meyve, Kabuk	Çiçeği-Meyvesi	Kentsel Tasarım Alanlarında, Çit Bitkisi,
Vitaceae	<i>Vitis vinifera</i>	Asma	Sürüntücü-Tirmanıcı Formlu	Yaprak, Meyve	Form-Meyve	Düşey Yüzey Bitkilendirmelerinde, Kentsel Tasarım Alanlarında, Kurakçıl peyzaj düzenlemeleri
Rhamnaceae	<i>Zizyphus jujuba</i> Mill.	Hünnap/Ünnap, Çiğde	Dağınık Formlu Çalı	Meyve, Çiçeği	Meyve, Formu	Kentsel Tasarım Alanlarında, Çit Bitkisi Olarak



Tablo 1’de görüldüğü üzere *Crataegus monogyna*, *Crataegus azarolus* L. Var. *Pontica* (K. Koch), *Crataegus pentagyna* Waldst. & Kit. Ex Willd., *Paliurus spina-christii* Miller, *Populus tremula* L. ve *Rosa canina* L., *Juniperus communis* L., *Juniperus foetidissima* Willd., *Alnus glutinosa* (L.) Gaertner *barbata* (C.A. Meyer) yalt *Sambucus nigra*, *Rubus canescens* Dc. Var. *Glabratus* (Godron) P.H.Davis & Meikle, *Robina pseudacacia*, *Quercus pontica*, *Pyrus communis* L. Subsp. *Caucasica* (Fed.) Browicz., *Prunus spinosa* L., *Punica granatum* gibi türler maden ve kum ocakları, kumul alanlar, çöp alanlarının ıslahı, erozyon kontrol çalışmaları gibi peyzaj onarım çalışmalarında kullanılabilirler. Ürgenç (2000), Yılmaz ve Yılmaz (2009), Ekici (2010) yaptıkları çalışmalarda benzer bitkileri sorunlu alanların onarılmasında kullanılabilecekleri yönünde önerilerde bulunmuşlardır.

Peyzaj onarımın önemli kısmını oluşturan karayolları ve otoyolları şev stabilizasyonu çalışmalarında, orta refüj bitkilendirilmesinde ve alle ağacı olarak kullanılabilecek *Acer campestre*, *Berberis vulgaris* L., *Ficus carica* L. subsp *Carica*, *Juniperus comminus* L. , *Paliurus spinachristii* Miller, *Rosa canina* L., , *Acer platanoides* L., *Arbutus andrachne* L., *Betula pendula* Roth., *Corylus avellana* L., *Juglans regia*, *Laurocerasus officinalis*, *Fagus orientalis*, *Pinus pinea*, *Platanus orientalis* L., *Populus tremula*, *Prunus spinosa* L., *Punica granatum*, *Pyracantha coccinea* Roem., *Rhododendron caucasicum* Pall., *Rhododendron luteum sweet.*, *Rhododendron ponticum*, *Robina pseudacacia*, *Rhus coriaria* L., *Sorbus aucuparia* L., *Sorbus torminalis* (L.) Crantz. Var. *torminalis* gibi bitki türler önerilmiştir. Yılmaz ve Irmak (2004), Eroğlu vd (2005), Özer vd., (2009), Önder ve Akbulut (2011), Caf vd., (2016) çalışmalarında bu bitkilerin, karayolları ve otoyolları şev stabilizasyonu çalışmalarında ve orta refüj bitkilendirilmesinde kullanılabileceklerini ortaya koymuşlardır.

Berberis vulgaris L., *Crataegus orientalis* Palas ex Bieb. var. *orientalis*, *Juniperus foetidissima* Willd., *Juniperus oxycedrus* L., *Paliurus spinachristii* Miller, *Rosa canina*, *Viburnum opulus*, *Zizyphus jujuba* Mill. *Viburnum lantana*, *Taxus baccata*, *Rubus idaeus* L., *Rubus canescens* Dc. Var. *Glabratus* (Godron) P.H.Davis & Meikle, *Ribes orientale* Desf., *Rhododendron ponticum*, *Rhododendron luteum sweet.*, *Rhododendron caucasicum* Pall., *Punica granatum*, *Pyracantha coccinea* Roem., *Prunus spinosa* L., *Populus tremula*, *Platanus orientalis* L., *Picea orientalis* (L.) Peterm., *Osmanthus decorus*, *Frangula dodonei* Ard., *Erica* spp., *Crataegus azarolus* L. Var. *Pontica* (K. Koch), *Crataegus pentagyna* Waldst. & Kit. Ex Willd., *Crataegus monogyna*, *Corylus avellana* L., *Cornus sanguinea* L., *Cornus mas* L., *Castanea sativa*, *Buxus sempervirens*, *Acer tataricum* L., *Acer campestre* gibi bitki türlerinin toz, rüzgâr gürültü perdesi ve çit bitkisi olarak kullanılabilecekleri yönünde öneride bulunulmuştur. Yılmaz ve Yılmaz (2009), Ekici (2010), Çorbacı vd., (2011), Baykan ve Birişçi (2013), Aslan (2020) yaptıkları çalışmalarında formu, dokusu, kırılma devrilme olasılığına dayanıklı sürgün, yaprak, çiçek vb. oluşturabilen, güçlü kök yapısına sahip, dal yapısı geçişe olanak vermeyecek kadar sık yapıda olan bitkilerin bu özelliklerinden dolayı rüzgâr perdesi, gürültü perdesi ve çit bitkisi olarak kullanılabilecekleri yönünde önerilerde bulunmuşlardır.

Kaya bahçeleri kent içerisindeki tasarlandıkları alanlarda özellikle doğayı taklit etmede kullanılan en önemli yeşil elemanların bir arada bulunduğu düzenlemelerdir. Tamamen ya da kısmen taşlık alanlar içerisinde doğal olarak yetişebilen, yetiştirme ortamı özel ekolojisi ve çizgi, form, renk gibi estetik özellikleri dikkat çeken *Berberis vulgaris* L., *Cotinus coggyria* Scop., *Crataegus pentagyna* Waldst. & Kit. Ex Willd., *Crataegus monogyna*, *Jasminum fruticans* L., *Juniperus comminus* L., *Juniperus oxycedrus* L., *Pyracantha coccinea* Roem., *Taxus baccata* gibi bitkiler kaya ve kuru duvar bahçelerinde kullanım için ideal bitkilerdir. Yılmaz ve Yılmaz (2009), Ekici (2010), Bozkurt ve Akkemik (2019), bitki türlerinin kaya bahçelerinde kullanılmaya uygun olduğunu, benzer bitki türlerinin kaya ve kuru duvar bahçelerinde kullanılabileceğini belirtmişlerdir. Kentlerde hem az bakım gerektirmesi hem de uzun süre gösterişli çiçekleri ile kısa yaz döneminde güzel görünüm sunabilen, toprak yüzeyini kaplama özellikleri olan *Juniperus comminus* L. *Juniperus oxycedrus* L., *Rubus caesicus* L., gibi yer örtücü olarak kullanılabilecekleri önerilmiştir.

Bitkilerin form, doku, yaprak renk etkisi, çiçek güzelliği, gövde ve dal güzelliği, meyve güzelliği, sonbahar yaprak renk etkisi, form güzelliği, seyir güzelliği, gölge etkisi ve kış manzarası oluşturabilme gibi özelliklerine bakılarak peyzaj değerleri (estetik bitkiler) belirlenmiştir. *Berberis vulgaris* L., *Cornus mas* L., *Crataegus orientalis*, *Ficus carica* L., *Paliurus spina-christii* Miller, *Rosa canina* L., *Viburnum opulus*, *Abies nordmanniana* (Stev.) Spach subsp. *Nordmanniana*, *Acer campestre*, *Acer platanoides* L., *Betula pendula* Roth., *Buxus sempervirens*, *Castanea sativa*, *Clerodendrum bungei*, *Daphne oleoides* Schreber, *Fagus orientalis*, *Juglans regia* L., *Laurocerasus officinalis* M.Roem., *Malus* spp., *Morus alba* L., *Olea europaea* L., *Picea orientalis* L. Peterm., *Pinus pinea*, *Pinus sylvestris* L., *Platanus orientalis* L., *Quercus pontica*, *Rhododendron caucasicum* Pall., *Rhododendron luteum Sweet.*, *Rhododendron ponticum*, *Sorbus aucuparia* L., *Salix alba* L., *Sorbus torminalis* (L.) Crantz. Var. *Torminalis*, *Ulmus glabra*, *Tilia rubra* Dc. Subsp. *Caucasica* (Rupr.) V. Eng. gibi bitkilerin estetik özelliklerinden dolayı kentsel mekânlarda yapılan düzenlemelerde soliter veya gruplar halinde kullanılabilecekleri önerilmiştir. Çorbacı vd. (2011), Baykan ve Birişçi, (2013), Irmak (2013), Sarı ve Karasah (2019), Aslan (2020), Kaya Şahin vd. (2020), ise çiçek açma zamanı, süresi, rengi ve kalitesi gibi form ve doku bakımından etkili



olma gibi estetik ve fonksiyonel özellikleri ve bu özelliklerinden dolayı kentsel mekânlarda kullanımlarını önermişlerdir.

SONUÇ

Türkiye'de tıp ve eczacılıkta, tıbbi ve aromatik bitkilerin yeri ve önemini ortaya konulmuş fakat peyzaj mimarlığı meslek disiplininde yeni kullanılan bu bitkiler ve potansiyel kullanımları ile ilgili yeterli bilgi birikimi yoktur (Pouya ve Demir, 2017). Bu nedenle tedavi amaçlı kullanılan bitkilerin tasarım, planlama ve bitkilendirme çalışmalarını yapan peyzaj mimarlığı meslek disiplininde de bu bitkilerin gerek fonksiyonel gerekse estetik amaçlı kullanımları da oldukça önemli olup üzerlerinde hassasiyetle durulması gereken bir konudur (Bayramoğlu, 2016; Dönmez vd., 2016; Faydaoğlu ve Sürücüoğlu, 2011;). Bu bitkilerin peyzaj tasarımdaki çeşitliliği arttırabileceği, mekansal hissi güçlendirebileceği, eğitim amaçlı kullanılabilirliği, toplumsal bilinci ve sağlığı arttırabileceği, uygun iklim koşullarını sağlayabileceği ve uygulama masraflarını azaltabilecek bir potansiyel taşımaktadırlar. Dünyada birçok bahçede kullanılan hoş koku ve iyileştirici özellikleri ile tıbbi ve aromatik amaçlı kullanılan bitkilerin form, doku, yaprak renk etkisi, çiçek güzelliği, gövde ve dal güzelliği, meyve güzelliği, sonbahar yaprak renk etkisi, form güzelliği, seyir güzelliği, gölge etkisi ve kış manzarası oluşturabilme özellikleri ile de peyzaj tasarımlarında alternatif olarak kullanılabilir güçlü potansiyele sahiptir (Kösa ve Güral 2019).

Türkiye'de yapılan etnobotanik çalışmalar göstermiştir ki yöre halkı tarafından tıbbi amaçlı kullanılan çok fazla tür bulunmaktadır. Ancak bu türlerin çok azı kültüre alınmış ve üretimi yapılmaktadır. Ülkemizin biyoçeşitliliğin zenginliği göz önüne alındığı zaman, bu konuda büyük bir çalışma potansiyeline sahip olduğu ortadadır. Ancak tıbbi ve aromatik bitkilerin temininde doğadan toplama yolu ile bilinçsizce sökülmesi yöntemi kullanıldığı için doğal vejetasyonun bozulmasına, nadir ve endemik türlerin nesillerinin tükenme tehlikesi ile karşı karşıya kalmasına sebep olmaktadır. Bitki türlerinin varlığının korunabilmesi ve sürdürülebilmesi için çok çeşitli kullanım alanlarına sahip olan tıbbi ve aromatik bitkilerin kültüre alınarak, çevre düzenleme çalışmalarında kullanılmalıdır. Kültüre alınan tıbbi ve aromatik bitkilerin, farklı ekolojik koşullardaki büyüme özelliklerinin ve peyzaj değerlerinin ve kullanım potansiyellerinin saptanmasına ihtiyaç olup, çeşit geliştirmeye yönelik ıslah çalışmalarının desteklenmesi gerekmektedir. Tehdit altındaki tıbbi ve aromatik bitki türlerinin yetiştirilmesine önem ve öncelik verilerek bu bitkilerle ilgili bilimsel çalışmalar ve araştırmalar desteklenmeli, bu bitkilerin süs bitkisi olarak kullanım potansiyelini ortaya çıkaran daha fazla çalışma yapılmalıdır. Özellikle bu bitkiler ile kendi aralarında veya diğer bitki grupları ile birlikte çok çeşitli kompozisyonlar oluşturdukları koleksiyon bahçelerinde, botanik bahçeleri veya şifalı bitki bahçelerinde kullanılarak daha çok farkındalık ve bilinç oluşturularak korunmaları sağlanmış olacaktır (Kevseroğlu vd., 2014; Kafi ve ark., 2015; Dönmez vd., 2016; Pouya ve Demir 2017; Kösa ve Güral 2019).

KAYNAKÇA

- Aksu, Ö. V. (2012). Kent Mobilyaları Tasarımında Özgün Yaklaşımlar. *İnönü Üniversitesi Sanat Ve Tasarım Dergisi, Inonu University Journal Of Art And Design*, Cilt/Vol. 2 Sayı/No. 6, 373-386.
- Arslan, M. (2010). Tıbbi Ve Aromatik Bitki Türlerinin Peyzaj Mimarlığı Çalışmalarında Kullanım Olanakları. *IV. Süs Bitkileri Kongresi Bildiriler Kitabı*, Mersin: Alata Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü.
- Arslan, M., Peng, M (2013). Taiwan ve Türkiye'de Tıbbi ve Aromatik Bitki Türlerinin Kullanımı. *V. Süs Bitkileri Kongresi Bildiriler Kitabı*, (SS. 163-169),Yalova: Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü.
- Arslan, N. (2014). Endemik Tıbbi Bitkilerimiz. 2. *Tıbbi Aromatik Bitkiler Sempozyumu*, Çağrılı Bildiri, 23-25 Eylül 2014, Yalova
- Arslan, N., Baydar, H., Kızıl, S., Karik, Ü., Şekeroğlu, N., Gümüşçü, A. (2015). Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Üretiminde Değişimler ve Yeni Arayışlar. *TMMOB Ziraat Mühendisliği VIII. Teknik Kongresi Bildiriler Kitabı-I*, Ankara, s. 483-505.
- Arslan, M., Ekren, E. (2018). Mythos And Opportunities Of Usage İn Landscape Architecture Of Some Medicinal And Aromatic Plants Naturally Growing in Turkey. *Lokman Hekim Journal*, 8 (3): 172-184.
- Arslan M., Kalaylıoğlu Z., Ekren E (2018) Use Of Medicinal And Aromatic Plants İn Therapeutic Gardens. *Indian Journal of Pharmaceutical Education And Research*, 51(4s): S.151-154.
- Aslan, R., Karakuş, Z. (2019). Gelenekten Günümüze Tıbbi ve Aromatik Bitkiler. *Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi Ve Kültür Dergisi*, 6:73
- Aslan, H. (2020). Ankara Kenti Açık Yeşil Alanlarında Kullanılan Meyve Türlerinin Belirlenmesi ve Peyzaj Mimarlığında Süs Bitkisi Olarak Değerlendirilme Olanakları. *Bursa Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 34(Özel Sayı), 99-114.
- Aslantürk, Ö. S. (2010). *Aydın Yöresinde Kullanılan Bazı Tıbbi Bitkilerden Antioksidan Ve Sitotoksik Etkilerinden Araştırılması*. Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Biyoloji Anabilim Dalı. Aydın.
- Avcı, M. (2005). Çeşitlilik ve Endemizm Açısından Türkiye'nin Bitki Örtüsü. *Coğrafya Dergisi*, 13, 27-55
- Baydar, H., Telci, İ. (2015). Tıbbi Ve Aromatik Bitkilerde Islah, Tohumluk, Tescil ve Sertifikasyon. *Türktob Dergisi*, 5(15), 12-21
- Baykan, N.M. ve Birişçi, T (2013). Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçesi Örneğinde Sürdürülebilir Peyzaj Tasarımı Yaklaşımıyla Xeriscape. *V. Süs Bitkileri Kongresi*, 6-9 Mayıs 2013, Yalova, s: 523-528.
- Bayram, E., Kırıcı, S., Tansı, L. S., Yılmaz, G., Arabacı, O., Kızıl, S., Telci, İ. (2010). Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Üretiminin Arttırılması Olanakları. *Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi Bildiriler Kitabı*, 437(456), 11-15



- Bayramoğlu, M. M., Toksoy, D., Şen, G. (2009). Türkiye’de Tıbbi Bitki Ticareti. II. Ormancılıkta Sosyo -Ekonomik Sorunlar Kongresi, Isparta, Türkiye, 19-21 Şubat 2009, Ss.89-98
- Bayramoğlu, E. (2016). Sürdürülebilir Peyzaj Düzenleme Yaklaşımı: KTÜ Kanuni Kampüsü’nün Xeriscape Açısından Değerlendirilmesi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 17(2), 119-127.
- Bozkurt, S. G., Akkemik, Ü. (2019). Gürün (Sivas) ilçesinde tespit edilen odunsu bitkilerin kentsel planlama açısından kullanım olanakları. *Düzce Üniversitesi Ormancılık Dergisi*, 15(2), 137-152.
- Caf, A., Irmak, M. A., Yılmaz, H. (2016). Bingöl İli Yeşil Alanlarında Kullanılan Odunsu Bitkiler ve Kullanım Amaçları. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 103-110.
- Craker, L., Gardner, Z., Etter, S. (2003). Herbs in American Fields: A Horticultural Perspective Of Herb And Medical Plant Production in The United States, 1903-2003. *Hortscience*, 38:977-983
- Çelik, E., Çelik, G. Y. (2007). Bitki Uçucu Yağlarının Antimikrobiyal Özellikleri. *Orlab On-Line Mikrobiyoloji Dergisi*, 5(2), 1-6
- Çorbacı, Ö.L., Ertekin, M., Özyavuz, M (2011). Kurak ve Yarı Kurak Alanlarda Peyzaj Mimarlığı Uygulamaları. *Kurak ve Yarı Kurak Alan Yönetimi Çalıştayı*, 5-8 Aralık 2011, Nevşehir, s: 269- 280
- Dönmez, Ş. (2016). Uses Of Some Medicinal And Aromatic Plants In The Landscape Architecture Grown In The Lakes District. *International Journal Of Advanced Research (IJAR)*, 4(8), 30-36
- Dönmez, Ş., Çakır, M., Kef, Ş. (2016). Bartın’da Yetişen Bazı Tıbbi Ve Aromatik Bitkilerin Peyzaj Mimarlığında Kullanımı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, 1(2):1-8.
- Duman, G., Koçak, N. (2013). Çocuk Oyun Alanlarının Biçimsel Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi (Konya İli Örneği). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1),64-81.
- Ekici, B. (2010). Bartın kenti ve yakın çevresinde yetişen bazı doğal bitkilerin kentsel mekânlarda kullanım olanakları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 2(A): 110-126
- Eminağaoğlu, Ö., Hacıkamiloğlu, İ., Keskin, H., Akyıldırım Beğen, H., Aksu, G. (2015) Artvin’in Doğal Bitkileri. Promat, İstanbul. Isbn:978-605-030-854-9
- Erbaş, S. (2013). *Türkiye’nin Bazı Tıbbi ve Aromatik Bitkileri*. Ankara, 1-58.
- Eroğlu, E., Kesim, G. A., Müderrisoğlu, H. (2005). Düzce Kenti Açık Ve Yeşil Alanlarındaki Bitkilerin Tespiti Ve Bazı Bitkisel Tasarım İlkeleri Yönünden Değerlendirilmesi. *Tarım Bilimleri Dergisi*, 11(3), 270-277.
- Faydaoğlu, E., Sürücüoğlu, M. S. (2011). Geçmişten Günümüze Tıbbi Ve Aromatik Bitkilerin Kullanılması ve Ekonomik Önemi. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 11(1), 52-67
- Gülgün, B., Dağistanlı, C., Aktaş, E (2009). Tıbbi ve Aromatik Bitki Olarak da Kullanılan Bazı Süs Bitkileri ve Kullanım Alanları. *Ziraat Mühendisliği*, (353), 22-27.
- Irmak M. A. (2013). Use of Native Woody Plants in Urban Landscapes. *Journal of Food, Agriculture & Environment*, 11 (2):1305- 1309.
- Kafı, Mohsen, Homayouni, Gholamhosien, Ebadi, M. Tagi, Zare, Abbas (2015). *Application Of Medicinal And Aromatic Plants in Landscape Design & Healing Garden*. Entesharat Amuzesh Keshavarzi, Tahran
- Karagöz, A., Zencirci, N., Tan, A., Taşkın, T., Köksel, H., Sürek, M., Toker, C., Özbek, K. (2010). Bitki Genetik Kaynaklarının Korunması ve Kullanımı. *Türkiye Ziraat Mühendisleri Odası VII. Teknik Kongresi*, 11-15.
- Kaya Şahin, E., Bekar, M. ve Güneroğlu, N. (2020). Türk Fındığı (Coryluscolurna L.)’nın Peyzaj Mimarlığında Kullanım Olanakları. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 22(1): 91-99.
- Khan I.A., Smillie T.J., Craker, L.E (2005) *Quality And Safety Issues Related To Botanicals*. Z.E. Gardner (Eds.), Acta Hort. 720
- Kösa, S., Güral, S. M. (2019). Tıbbi ve Aromatik Bitkiler ve Peyzajda Kullanımları. *Peyzaj*, 1(1), 41-54.
- Kevseroğlu, K., Uzun, A., Çalışkan, V. (2014). Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi Doğal Florasında Belirlenen Tıbbi ve Aromatik Bitkiler. II. *Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Yalova, ss. 108-117.
- Önder, S., Akbulut, Ç. D. (2011). Kentsel Açık-Yeşil Alanlarda Kullanılan Bitki Materyalinin Değerlendirilmesi; Aksaray Kenti Örneği. *Selçuk Üniversitesi, Selçuk Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 25 (2): (2011) 93-100,
- Önder, S., Konaklı, N. (2011). Konya’da Botanik Bahçesi Planlama İlkelerinin Belirlenmesi. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 8(2); 1-12.
- Özer, S., Atabeyoğlu, Ö., Zengin, M (2009). Prunus spinosa L.(Çakal Eriği)’nin peyzaj mimarlığı çalışma sahasında kullanım olanakları. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 26(2), 1-7.
- Pouya, S., Bayramoğlu, E., Demirel, Ö. (2016). Doğa ile Uyumlu Fiziksel Engelli Çocuk Oyun Alanları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, 1(1):51-60.
- Pouya, S., Demir, S (2017). Peyzaj Mimarlığında Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Kullanımı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, 10(54).
- Pouya, S., Taheri, M. R., (2017). *Landscape Specialized English Texts*. Ideh Derakhshan, Shiraz, İran.
- Sarı, D., Karasah, B. (2019). İç ve Dış Mekanlarda Kullanılabilecek Tıbbi-Aromatik Bazı Süs Bitkileri. *4th International Symposium On Innovative Approaches in Architecture, Planning And Design November 22-24, Samsun*.
- Serez, A. (2011). *Tarihsel Süreç İçinde Sağlık Bahçeleri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Temel M., Tınmaz A.B, Öztürk M., Gündüz, O. (2018). Dünyada ve Türkiye’de Tıbbi -Aromatik Bitkilerin Üretimi Ve Ticareti. *KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi* 21(Özel Sayı), 198-214.
- Ürgenç, S. İ. (2000). Kırsal Peyzaj. YTÜ. Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü. Sf.173-188. İstanbul: YTÜ Basım Yayın Merkezi.
- Yaldız, G., Yüksek, T., Şekeroğlu, N. (2010). Rize İli Orman ve Kıyı Köylülerinin Kalkındırılmasında Tıbbi Ve Aromatik Bitkilerin Önemi. III. *Uluslararası Karadeniz Ormancılık Kongresi Bildiriler Kitabı*, ss. 1176- 1185.
- Yılmaz H, Irmak M. A. (2004). Erzurum Kenti Açık Ve Yeşil Alanlarında Kullanılan Bitkisel Materyal. *Ekoloji*, 13(52): 9-16.
- Yılmaz, H. ve Yılmaz, H. (2009). Karayolu Şevlerinde Doğal Olarak Yetişen Odunsu Bitkilerin Kullanım Alanlarının İrdelenmesi. *Erzurum-Uzundere Örneği*. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 1: 101-111.
- Yücel, G., Evren, D. (2010). Tıbbi-Aromatik Bitkilerin Bahçe Tasarımlarında Ve Kaya Bahçelerinde Dış Mekân Süs Bitkisi Olarak Kullanım Olanakları. IV. *Süs Bitkileri Kongresi Bildiriler Kitabı*, Mersin: Alata Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü, 529-534.